

Szegő Lajos (1876 - 1967)

– ÉPÍTŐMESTER

Az ország fővárosának arculatát meghatározó épületek, terek kialakítóinak, tervezőinek nevét őrzik a művészet-történeti könyvek. Akik egy-egy kisváros arculatát alakították, azokról sokszor még a várostörténeti munkákban sem találunk kellő méltatást. Szerencsés eset, ha marad olyan leszármazott, aki összeszedi a szekrény aljában porosodó, vagy a kamra polcon található égerárgta tervek, dokumentumokat és megpróbálja egy közgyűjteményben elhelyezni. Szegő Lajos építőmester ezen szerencsésebbek közé tartozott. Leánya, otthonuk szanálása után is hurcolta magával egyre kisebb lakásába apja munkáinak emlékeit, és amikor már olyan kis lakásba kellett költöznie, ahol végleg nem volt hely az erősen megfogyatkozott emlékeknek, akkor átadta a helytörténeti gyűjteménynek. Ha igen hiányosan is, de feltárulhat előttünk a századforduló táján, századunk első felében itt élt és munkálkodó vidéki építőmester városkép formázó ténykedése és sokirányú alkotótehetsége..

■ KOVALCSIK ANDRÁS

Szegő Lajos (Szeghő) a szomszédos Szécsényben született. Apja is építőmester volt, fiából építőmérnököt akart nevelni. Bár a Műegyetemen az abszolutoriumig jutott, a diplomát azonban nem szerezte meg, így építőmester címmel dolgozott.

Szegő Lajos életművének felderítését egy doboznyi megmaradt tervrajz, a feltehetően valaha jóval gazdagabb szak-könyvtárának mintegy negyven kötetből álló megőrzött része és néhány fénykép, okirat, oklevél indokolta.

A megmaradt tervek igen változatosak. Közöttük húsz templom, különböző városi középületek és magánházak tervrajzai, a vágóhíd és a jéggyár, kastélyok és gazdasági épületek építési-, felújítási tervei maradtak ránk. Sajnos egy részük már nehezen reprodukálható állapotban.

Legelőször természetesen a *Balassagyarmaton megvalósult épülettervei* keltették fel az érdeklődést munkásságának feltárására.

Az általa épített *református templom* fenállásának a 100. évfordulóján jubileumi ünnepséget rendeztek a városban. Az 1904-ben neogótikus stílusban épült templomot egyik oldalról a lelkészlak, a másiktól a református egyház "bérháza" fogja közre. Ezek homlokzata gazdagon díszített. Maguk az ablakok formái is szépek, az ablakok alatt kis bábu sorok, felette párkányok és női fejalakos, vagy egyéb formájú fali díszek. Az utcasarkon épült rész lesarkított, felette ablakkal díszített oromzat. Érdekes megfigyelni, hogy az utcák keresztezésében álló épületek lesarkítása és oromzata mennyire harmonizál a négy épületen. (Sajnos ezt ma már csak a régi felvételeken figyelhetjük meg, mert két épület felújításakor lebontották az oromzatot, s a tetőt a sarkokon is az oldalakkal azonos magasságokba eresztették le. Az eredeti formákon még jól érezhető az a művészi gondosság, amely a kisvárosi házakon is igyekszik valami szépet, egyedit megvalósítani.)

Szabó Zoltán, aki látta még ezeket a házakat eredeti állapotukban, 1938-ban megjelent *Cifra nyomonúság* című szociográfiájában így írt róluk: "...Jellegetlenek ezek a házak, tiszták, de nem kényelmesek, avultak, de nem régiek, értelmetlen kiugrókkal és néha németes formákkal." A németes formákat illetően feltehetően igaza van, mert hogy a mintát honnan vették Szegő Lajosék néhány gyarmati építőmesterrel, arra az egyértelmű bizonyíték Szegő könyvtárából megmaradtak közül a *Moderne Kleinbauten (Wien 1909), Facaden und Details – Wien – 1900, és Das detail in der modernen architektur I. – einzelheiten neuer wiener bauten* című nagy, képes kötetek, melyekben látható bécsi villák díszítései, megoldásai közül néhánynak egyes részletei itt is megtalálhatók. Sőt egy bécsi cég katalógusa is megmaradt a gipsz díszítőelemekkel, melyekből feltehetően Szegő Lajos is rendelt, és azokat felhasználta.

Szegő Lajos tervezte 1910-ben a r. k. templommal szemben felépült *Nemzeti Szálloda* épülettömbjét. Még előbb, 1904-ben, attól néhány háznyira *Molnár János lakóházát* is, utcai frontján üzlethelyiségek hatalmas üvegablaikaival. Ez sajnos keveset őrzött meg a tervrajzon és régebbi felvételeken látható, szemet gyönyörködtető gazdag utcai homlokzati díszítéseiből. A ház mindössze az ablakok formái alapján azonosítható. A mellette lévő épület viszont sok szépséget őriz ezekből az értékekből.

Két terv, amely nem valósult meg: a 800 személyes balassagyarmati Madách Színház és egy hasonló nagyvonalú épület, a város Tiszti Kaszinójának terve.

(Az utóbbi egy lényegesen szerényebb terv alapján épült meg a városban.) A megmaradt tervrajzok között a legizgalmasabbak a *templomtervek*.

A nagyszámú templom-építési és felújítási tervnek az a magyarázata, hogy Szegő Lajos a környék egyik legnagyobb bir-

tosának, a Zichy seniorátusnak volt hosszú időn át az építész. Zichy több nőgrádi templomnak volt a kegyura, ezen keresztül pedig az esztergomi primitívaival is szoros kapcsolatban állt. A hagyatékban megtalálható a seniorátusnak 1915-ből származó igazolása, amelyben tanúsítják, hogy:

"...Szegő Lajos építész, balassagyarmati lakos a hitbizományi uradalom gazdaságaiban az 1913. évben 300 000, azaz báromszázezer koronát meghaladó építkezésekre készített tervek, költségvetéseket, és a vele kötött vállalati szerződések alapján teljesített építkezéseket... Megjegyzem, hogy Szegő Lajos a folyó évben is nyert megbízatást építkezésekre..."

Ezek részben gazdasági építmények voltak, de a jegyzékben szerepel a hitbizományhoz tartozó templomok felújítása is, mint például a hitbizomány központjában a divényi r.k. templom felújítására vonatkozó építési szerződés is.

1901. *A Mohorai r. k. templom* tervezete. Bővebb tervdokumentáció van meg az alapozástól kezdve, alaprajzok, metszetek a már említett neogótikus stílusban.. A megyei monográfia erről megjegyzi "A mostani rom. kath. templom 1903-ból való."

Érdekesség, hogy itt található a templom felújítására vonatkozó, 1956-ban készült tervrajzok, vázlatok is

Az 1904-ben készült a *Mátraverebélyi templom* keresztmetszetet és alaprajzot tartalmazó tervezete is, (Nem azonos a Mátraverebély-Szentkúttal). Feltehetően csak kisebb átalakításról, felújításról lehetett szó, mert a monográfia nem foglalkozik az építéssel.

1905. *A Sósbarthyáni r. k. templom* bontási terve – Hosszmetszet, alaprajz.

Egyedül a "bontás mélysege" jelzés a tervrajzon, és az említett megyei monográfia rövid utalásából: "...a mostani templom

1906-ban épült." következtethetünk, hogy egy teljes újraépítés történt. Sajnos az új templom tervei nem ismertek.

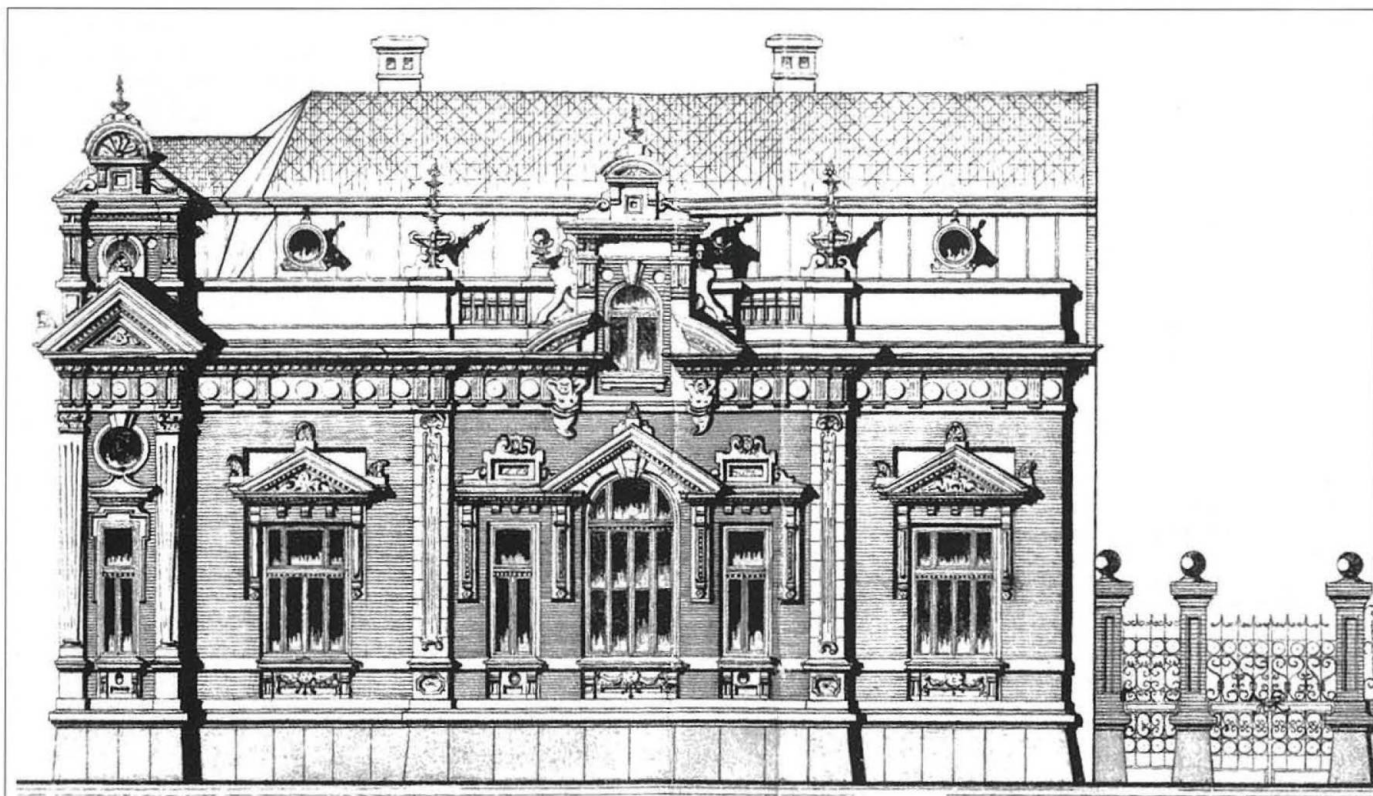
1906 – 1907. A *Jelsöci r. k. templom* tervei – A sajnós elég sérülten megmaradt tervcsomag az alapozástól kezdve tartalmazza a terveket, tehát egyértelműen új templom építéséről van szó, a balassagyarmati református templomhoz hasonlóan neogotikus stílusban. A megyei monográfia ezt írja "...A rom.kath.templom

Oldalhomlokzat, alaprajzok, hosszmet-szet. Megtalálható a templom munkálatairól az eredeti szerződés, valamint a megyei monográfia utalása: "...A templomot....legutóbb 1909-ben restaurálták.

Ebben az időszakban készülhetett a *Zsélyi r. k. templom* homlokzatot, met-szetet és alaprajzot tartalmazó terve is. Ebben a kis faluban volt a Zichy seniorátus egyik kastélya és a levéltára.

1913. A *Nógrádludányi r. k. templom*

a hozzátartozó 355 rajzzal és részletábrázolással vagy *Kunsthistorische Bilderbogen* (Leipzig, 1881) köteteinek *Romanischer Stil* és *Gothischer Baustil* fejezetei bámulatosan gazdag illusztrációs mellékleteikkel gazdag segédanyagot, ötletet adtak, még a lényegesebben szerény körülmények között megépített templomokhoz is. De hatást fedezhetünk fel az *Architectonische Gutwürfe* (Nürnberg 1850) gótikus és ónémet templomokat ábrázoló metszeteit nézve is..

Az arcív fotókat a balassagyarmati könyvtár szíves segítségével közöljük

1908-ban épült. "

1907-ben készültek a *Komárom-Cziglédi remetekápolna*, valamint a *Füri r. k. templom* tervei. – Új építések neogótikus stílusban.

1908. *Jászfalu r. k. templom* tervei az alapozást is tartalmazzák, tehát új építés. Ugyanitt tervezett Szegő Lajos 1910-ben iskolát is.

1907 – 1908. A *Rárósmulyadi r. k. templom* tervrajzai

A viszonylag teljesebben fennmaradt tervcsomag tartalmazza az alapozástól kezdve a legfontosabb részleteket. Új templom építése történt. Az 1911-ben kiadott megyei monográfia ezt írja: "Legutóbb fejezték be és szentelték fel a magyar stílusban épült érdekes r. kath. templomot. Az egész templom vasbetonból épült és e tekintetben eddig az első és egyetlen ily templom hazánkban..."

Ebben az évben készült az Ipoly partján lévő Ipolyvarbó plébániájának a tervrajza is.

1909. A *Divinyi r. k. templom* tervei –

oldalnézeti rajzát tartalmazza a hagyaték, feltehetően egy felújítás kapcsán készült.

1914. Egy nagyobb tervcsomag a *Szandai r. k. templom* építési terveit tartalmazza.

1925. A *Mibálygergei r. k. templom* tervei is az alapozástól kezdve tartalmazzák a műveleteket, új építést jelezve a magyarnak nevezett stílusban.

1942. Ebből az évből a *Tereskei és a Sztóki r. k. templomok* rajzait találjuk, felújítási munkákra.

A II. Világháború utáni időszakban keletkezett rajzok néhány bővítést és felújítást tartalmaznak, elsősorban a Szegő által a század elején épült hazai és néhány határon túlr került templomra, így a *Balassagyarmati ref. a Zsélyi, Varbói, Ipolyszögi, Mohorai r. k. templomokra*.

A templomok tervezésével kapcsolatosan is megemlíthető, hogy a már említett könyvtárból néhány fennmaradt kötet: az *Allgemeinen Bauzeitung* 1860 – 1886 közötti kötetei, amelyekből pl. a *Die Romanische Kirchenbaukunst* tanulmány

Viszonylag gazdagabb még Szegő Lajos hagyatékában az *ipari és gazdasági épületek* tervrajzainak anyaga. Ispán lakás, magtár, tehénistálló, dohánypajta tervei, de kastélyrajzok is találhatóak ebben a csomagban.

Még ez a nyilvánvalóan töredékben ránk maradt hagyaték is (leánya elmondta, hogy a rajzok egy részét szétküldöztette az érintett intézményeknek), egy hallatlanul gazdag, tevékeny életet rajzol elénk. 91 évet élt. Hamvai a balassagyarmati temetőben egy szerény kis kőkereszt alatt nyugszanak. Igazi emlékőrzői az általa épített templomok, középületek, magánházak, amelyek arról vallanak, hogy alkotójuk kiművelt, kifinomult érzékű, gazdag lelkiéletű ember volt. Sok alkotásán kellene ott állnia a táblának, amely a balassagyarmati ref. templom falán még szerencsére megvan:

"..építé Szegő Lajos" ■